

УДК 340.15 (474.5):343.24/25

Т. Б. Ніколаєнко

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІ
АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОГО
ПОКАРАННЯ «ТРИМАННЯ В ДИСЦИПЛІНАРНОМУ
БАТАЛЬЙОНІ» ВІД ВИТОКІВ ДО ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**

Революція гідності та боротьба за свободу України створили нову українську ідею – ідею гідності, свободи й майбутнього. Громадяни України, як зазначив П.О. Порошенко, довели та продовжують щоденно доводити, що гідність є базовою складовою характеру українського народу. Саме зараз Україна переходить у нову епоху історії, де народ отримує унікальний шанс побудувати нову державу – державу європейського стандарту. Задля цього в Україні запроваджуються нові реформи, програми, стратегії. Реалізація першочергових із них спрямована на підвищення обороноздатності держави, реформування Збройних Сил України й інших військових формувань України відповідно до сучасних вимог, надання пріоритету повному оновленню структури, починаючи від органів управління й закінчуючи штатними розписами частин і підрозділів, оновлення доктринальних і концептуальних підходів до забезпечення національної безпеки та практичної реалізації принципів верховенства права й забезпечення справедливого судового розгляду. Такі обставини потребують невідкладного оновлення законодавства. Це стосується також військово-кримінального законодавства, у тому числі військово-пенітенціарного, для вирішення концептуальних питань у галузі спеціальних кримінальних покарань, що застосовуються до військовослужбовців. Найбільш розповсюдженим серед них є покарання «тримання в дисциплінарному батальйоні», що зазнало кардинальних змін. Ці позиції окреслюють актуальність обраної теми. Для з'ясування цього доцільно дослідити досвід попередніх часів, щоб, виокремивши позитивний результат, уникнути помилок у майбутньому. Тому метою нашого дослідження є вивчення історичного досвіду зародження та становлення кримінального покарання «тримання в дисциплінарному батальйоні» через призму кримінально-правового та кримінально-виконавчого аспекту.

Проблемам призначення покарання тримання в дисциплінарному батальйоні, характеристиці звільнення від подальшого його відбування, а також окремим положенням щодо виконання покарання приділяли увагу В.В. Букреев, О.В. Пестовська, М.Ю. Птіцин, А.А. Толкаченко, О.І. Шиллов та інші. Проте історичні аспекти були висвітлені частково. Найбільш суттєвою прогалиною є недослідженість цього питання в нашому законодавстві, у чому й полягає актуальність обраної теми.

Дослідження виникнення покарання «тримання в дисциплінарному батальйоні» доцільно розпочати з періодів, які були початковими, а також із формування законодавства, яке регулювало це покарання. Більшість науковців, які досліджували це питання, починали з «петровського періоду» – періоду формування та нормативного закріплення дисциплінарних частин (батальйонів). Звернення до більш раннього періоду не підтвердило наявності такого покарання. Однак, як і будь-яке інше явище, воно має свої витоки. Особливість виникнення покарання «тримання в дисциплінарному батальйоні» полягає в його взаємозв'язку з розвитком військової служби, обмеженні прав і свобод людини, у тому числі позбавленні (обмеженні) волі, та специфіці його відбування.

Ще в перших руських літописах зустрічаємо згадку про військо як дружину князя. Роль війська полягала в утриманні влади в державі, відстоюванні оборони кордонів від кочовиків і поширенні територіальних просторів у Європі. За це дружина отримувала грошове забезпечення, земельні наділи, маєтності, місце в княжій раді та вплив на прийняття рішень державного значення. Крім того, князь захищав її посиленими засобами правового захисту. Так, за посягання на життя представника дружини «Руська правда» передбачала штрафні санкції в розмірі 80 гривень (статті 11, 12). Водночас життя холопа чи раба оцінювалося в 5 гривень (стаття 16) [1, с. 47–48]. Щодо позбавлення (обмеження) волі, то в «Руській правді» зустрічається «потік і розграбування». Серед науковців щодо цього покарання немає однозначності. Одні вчені вважають це покарання позбавленням волі (Н.А. Неклюдов, Ф. Депп, Н.В. Калачов, В.І. Сергеевич) без ознак самостійного покарання, інші – видом заслання (Н.Н. Ланге, І.Д. Беляев, М.М. Михайлов), треті дослідники не визнають чіткого поділу між позбавленням волі чи прообразом заслання (О.М. Богдановський, М.С. Таганцев).

Такі дискусії пояснюються невизначеністю законодавства щодо покарання. Учені зазначають: «Щодо вигнання закон довгий час не визначав відмінності між ним і позбавленням волі, <...> тому сучасники у своїх поняттях змішували їх значення, а на практиці вони часто об'єднувалися в одне загальне покарання – позбавлення волі, або затримання в певному місті, монастирі тощо» [2, с. 236; 3, с. 340].

Доцільно провести аналіз ознак «потіку та розграбування». По-перше, це покарання призначалося за вчинення конкретно визначених злочинів: вбивства в розбої, конокрадство, підпалу будинку. По-друге, воно здійснювалося винятково князем. По-третє, під його дію могла потрапити будь-яка

особа, у тому числі представники шляхетського стану, до якого належала й старша дружина. По-четверте, покарання розповсюджувалося й на членів сім'ї злочинця: «выдавать <...> с женою и детьми на поток и на разграбление» [1, ст. 7]. Передбачався також подальший розрив будь-яких відносин із громадою По-п'яте, місце вигнання визначалося поза межами громади. Як слушно зазначив М.М. Михайлов, таке вигнання можна визначити як заслання – вигнання особи з області чи міста з наданням права вибору місця його знаходження [2, с. 236]. По-шосте, виконання покарання супроводжувалося втратою особою своїх прав, у тому числі права свого стану: «...то на поток, на грабеж дом его <...> и не мает местца мети про-межи добрыми людьми рыцерскими и не мает болшей того привиля своего шляхетского поживати» [1, ст. 30, 83].

Таким чином, говорити про «потік і розграбування» як вид позбавлення волі не можна. Це скоріше обмеження волі щодо перебування особи на певній території. Покарання, пов'язане з реальним позбавлення волі, зустрічається в статтях Статуту князя Ярослава про церковні суди Просторової редакції. Саме там закріплено позбавлення волі особи (за вчинення злочинів проти моральності) з поміщення її в церковний дім: «Аще же девка блядеть или добудеть у отца, уматери или вдовою, обличивше, пояти ю в дом церковный» [1, с. 189, ст. 5]. Проте порядок відбування покарання, місце й термін його утримання правові джерела ще не визначали. Хоча окремі статті вказували на це: утримання особи до викупу з боку родичів «пояти(и) в дом церковный, а чим ю паки род окупит» [1, с. 189, ст. 6]. Виконавчі аспекти викупу, його розмір, строк відбування й наслідки його невиконання не були регламентовані.

Таким чином, у кримінальному праві Київської Русі IX – XI століть ми спостерігаємо зародження на українських землях кримінального покарання, пов'язаного з позбавленням (обмеженням) волі особи, під дію якого міг потрапити будь-хто, навіть представник князівської дружини, проте без належного правового регулювання виконавчих аспектів покарання, місць і процедури відбування, специфіки суб'єктів ув'язнення.

Зміни в політичному й соціально-правовому статусі держави (приєднання українських земель до складу Великого князівства Литовського) вплинули на правові аспекти покарання. З другої половини XIV століття видаються так звані привілеї, закони, що закріплювали існуючі права, звичаї, а також пільги відповідним верствам населення. Особливу увагу привертають Привілеї Київські 1471 року та Волинські 1457 року, у яких визначено такий вид покарання, як ув'язнення («нѣтство»). Проте, як і раніше, виконавчі аспекти його регулювання не були визначені. Аналіз першоджерел свідчить про здійснення його в підвалинах башт, ямах чи наземних частинах веж. Зокрема, підземне ув'язнення стосувалося нижчих верств населення, які вчинили тяжкі злочини. Умови перебування були досить важкими й ганебними. Приміщення нагадувало яму чи невеликий підвал площею близько двох квадратних метрів, без вікон, освітлення й засобів для нормального існування. Перебування там організовувалося за

рахунок милостинь і подаянь. Особи більш високого соціального статусу могли перебувати у верхніх частинах вежі – наземних тюрмах. Їх місця мали дещо кращий стан. Хоча це теж була тюрма, проте тримання відбувалося в кімнатах з освітленням, вікнами, з дверима-ґратами на міцному замку. Узагалі згідно з положеннями привілеїв Київської землі вирішення питань щодо притягнення представників привілейованого стану здійснювалося центральним судом. Так, Київський воевода мав лише право встановлювати покарання для подальшого розгляду справи вищим судом і брати заруку як спосіб забезпечення виконання вироку (внесення відповідних коштів на рахунок суду). Лише князь міг притягнути або звільнити особу від покарання. Проте якщо винний вчинив новий злочин, кошти заруки переходили до суду чи в скарбницю князя. Позбавлення волі виступало скоріше не видом кримінального покарання, а засобом утримання особи до вирішення справи судом.

За Литовськими Статутами позбавлення (обмеження) волі продовжує свій розвиток в ув'язненні. Порівняно з «Руською правдою» воно зазнає певних змін. Так, територія вигнання збільшується й окреслюється поза межами громади – територією держави. Допомога вигнанцю забороняється під страхом покарання: «Иж коли бы <...> подозреных, злочинцов, разбойников, выволаных из земли, в дому або у имени своем ведомо переховывал, або им некоторую раду, або помоч ку шkode посполитое речы давал и чинил <...> тогда тот не инако мает бытии каран» [4, р. 7, арт. 31]. Покарання стосується лише винної особи, а не членів його сім'ї. За останніми залишалися всі їхні права, навіть права стану. Однак страх перед покаранням не зазнав змін. Це досягається публічністю виконання. Як влучно вказав І.А. Черкаський, оголошення вироку в людних місцях було наче необхідністю зафіксувати в людській пам'яті як сам факт вбивства, так і ім'я вбивці [5, с. 98].

Що стосується ув'язнення, то його положення зазнають суттєвих змін. По-перше, у Литовському Статуті визначається вже термін перебування: 6, 12, 24, 46 тижнів, 6 місяців. В окремих злочинах він залежав від умови виконання певних обставин «Маеть седети у везенью на замку нашомъ такъ долъго, ажъ тыми словы, отмовить и навезку спольна отдасть без складанья роков под виною» [6, р. 10, арт. 28]. По-друге, окреслюються злочини, за яких можливе покарання (непокора «великокняжескому приговору», образа суддів, а також погроза судді). По-третє, призначається основне покарання у вищезазначених випадках, додаткове (за заподіяння тілесних ушкоджень, напад і пограбування людей у костьолі тощо) та основне й додаткове в сукупності з іншими покараннями: «Чужую пущу стреляти ходиль, маеть седети у везенью в замку або в дворе нашомъ шесть недель и не маеть быти выпущонъ з везенья, ажъ за зверъ заплату учынить» [6, р. 10, арт.1]. По-четверте, призначення його стосувалося особи будь-якого стану: «...стану такъ високого, яко и низшого маеть седети на замку нашомъ». Однак ця рівність була неоднозначною. За вчинення злочину представником шляхетського стану ув'язнення відбувалося в на-

земній частині замку, простолюдином – «на дне у вежи шесть сажонъ в земли», або взагалі покарання призначалося на розсуд пана: від тілесних покарань «у стовпа дубцы бит быти» до смертної кари [6, р. 11, арт. 27; 6, р. 12, арт. 23; 6, р. 14, арт. 10]. По-п'яте, визначаються такі види ув'язнення, як боргова кабала та довічна неволя. Порядок їх виникнення та припинення вперше в українському законодавстві регламентовано на правовому рівні. Під дію останньої не могли потрапити вільні люди: «Иж человек волный за жадный выступ не мает взят быти у вечную неволю» [4, р. 11, арт. 7]. По-шосте, поряд із цим ув'язнення продовжує існувати і як запобіжний захід.

Подальше намагання розмежувати позбавлення волі й арешту на вид покарання й запобіжний захід зустрічається в «Правах, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року.

Як вид покарання вони застосовуються як основне, додаткове чи альтернативне покарання. Випадки регламентації щодо кожного з них не регламентовані. В одних випадках «Права, за якими судиться малоросійський народ» вказують однозначно на «арестъ по состоянію дела», в інших – на розсуд суду «въ тюрмъ или подъ арестом где судъ укаженъ битъ», далі – з врахуванням стану особи: якщо особа нижчого стану, вона підлягала тюремному ув'язненню («шесть недель въ тюрме держать»), шляхтич чи особа військового звання – арешту [7, гл. 20, арт 1, п. 4, арт. 54]. У цей період вперше з'являється таке поняття, як армійський арешт. Застосування його щодо козаків із триманням засуджених у сараях, хатах при військових урядах, пушкарях, у камерах при ратушах визначає певний прорив у покараннях щодо військових. Такий стан вплине в майбутньому на нормативну регламентацію покарань і специфіку їх виконання щодо військових.

Щодо застосування позбавлення волі (ув'язнення) та арешту як запобіжного заходу спостерігається більша визначеність. Тримання під вартою відбувалося в тюрмі для осіб, які вчинили тяжкі злочини та засуджені до страти «в тюрмъ сподней, где на смерть приговоренныхъ заключать»; арешт застосовувався до осіб, які вчинили менш тяжкі злочини: «Ежели кто дерзнет противно указа государева противние какіе слова произность <...> взявъ за оную продерзость подъ крепкій арестъ» [7, гл. 3, арт. 5, п. 2]. Особливостей щодо військових чи інших осіб «Права, за якими судиться малоросійський народ» не визначають.

Більш стрімко позбавлення волі розвивається в XVII столітті. Перехід під протекторат Московського царства вплинув на правову систему. Утримання абсолютної монархії в Російській імперії потребувало порядку та дисципліни в державі. Саме для цього було створено регулярну армію, запроваджено загальну військову повинність, визначено основні принципи військового мистецтва. Уперше приділено увагу вихованню обов'язку захисту батьківщини, попереджувальній меті призначення й виконання покарання, правовій регламентації кримінально-виконавчих відносин. У системі військового будівництва поставлено закон як засіб утвердження

порядку. Його дії підлягали всі, незалежно від чину та стану: від солдата до начальника. Ці обставини визначили епоху правління Петра I, стали відправною точкою еволюції військово-кримінального законодавства.

Початковим етапом можна визначити прийняття Статуту військового 1715 року. Його норми є значним кроком у розвитку правової регламентації військового життя, визначенні військових злочинів і засобів укріплення військової дисципліни. Саме в ньому вперше визначено застосування позбавлення волі щодо військовослужбовців у вигляді ув'язнення в тюрмі (фортеці), розташованій у гарнізонному місці під вартою, чи арешту в профоса. Режим виконання покарання поки не знайшов належного правового закріплення. Такі питання віддавалися на розсуд командування. Однак відбування арешту в профоса частково визначалося. Відображення цього регламентовано в главах 43, 58 та 59 Статуту. Зокрема, ідеться про діяльність органу дізнання, тюремного наглядача, інспектора військового порядку та виконавця покарання. На профосів покладалося дотримання порядку й чистоти в таборі, нагляд за ув'язненими, виконання примусових заходів (зокрема, заковування в залізо), повідомлення командування про порушення тощо: «Надзирание за арестантами, все преступники у него за караулом держатся.. а если кто из оных долг свой во содержание чистой квартиры как в поле, так и в гарнизоне не соблюдет со тщанием, и над арестантами теми, которые отдаются под караул, не поступит опасно и порядочно, о том в полк дает знать, где по состоянию его вины штрафован бытии надлежит» [8, гл. 43]. Профоси були першим військовим кримінально-виконавчим органом, що забезпечував здійснення правосуддя, хоча й не мав достатньо чітких функцій. Щодо арешту, то його відбування проводилося в спеціальних армійських приміщеннях при варті чи «вартових місцях утримання». Відбування не тягнуло за собою правових обмежень. Із завершенням строку військовослужбовець повертався у свою частину.

Під час призначення певного виду позбавлення волі, на жаль, враховувалася станова належність особи. Так, за вчинення одного й того діяння офіцером чи особою нижчого військового звання покарання різнилося. Належність до вищої соціальної групи була пом'якшуючою обставиною, до нижчої – обтяжуючою: «Есть ли офицер без важной притчины при молитве присудствен не будет, тогда надлежит за каждую небытность по полтине штрафа с него в шпиталь брать, а рядового – ношением ружья, <...> заключением в железа на сутки наказати <...> Когда офицер при молитве пьян явится, тогда оный имеет ... арестом у профоса наказан, а рядовой, <...> в железа посажен [8, с. 331, арт. 10–12]. Розмір покарання не визначався «за судом», «обставинами справи», проте станова належність мала свій вплив: «...по изобретению дела и состоянию особ, по благоизобретению суда» [8, с. 344, арт. 94].

Розвиток військових, кримінально-правових відносин змушував змінювати диференціацію видів покарання щодо застосування до різних чинів військовослужбовців. У 1845 році з прийняттям Уложення про покарання кримінальні та виправні вперше було визначено поділ покарання на кримінальні, виправні із застосування їх до військовослужбовців різних чинів і

місць їх утримання. Так, до нижчих військових чинів починає застосовуватися таке виправне покарання, як передача особи у військово-арештанське відділення. Мета цього – покарати особу й виправити шляхом застосовувати до неї обов'язкової примусової праці. Така праця була необхідним засобом вирішення економічних, фінансових та оборонних проблем держави, у тому числі укріплення військової могутності. Тому й місця їх відбування були малознаними й віддаленими губерніями. Правовий стан засудженого регулювався не законом, а губернатором території. Виснажлива праця та жорстоке поводження із засудженими не дали позитивних змін. Необхідні були негайні реформи. У 1867 році приймається Положення про місця утримання військових чинів, де арештантські роти були реорганізовані у виправні. Суттєва роль у них була зосереджена не на покаранні особи, а на її виправленні. Для цього до засуджених почали застосовувати засоби загального, розумового й військового розвитку. Почали проводитися заняття з фізичної підготовки, навчання грамоті, окремим ремеслам, релігійному вихованню. Розпорядок дня мав свій регламент: роботи проводилися в будні, а в неділю та святкові дні засуджені не працювали. Строк відбування покарання зменшується від шести років, порівняно з військово-арештантськими ротами, до трьох. Військово-тюремна система починає набирати ознак чіткості й самостійності. У 1867 році проводиться кропітка робота з реформування військово-тюремної системи. Результатом цього стало видання низки положень про військові тюрми, військово-виправні роти та замкові військово-арештанські відділення.

З прийняттям нового Військового статуту про покарання 1867 року поступово проводиться реорганізація військово-виправних рот у дисциплінарні частини (батальйони, роти). Їх мета – привчити солдат до вимог військової служби, військової дисципліни, «...извлечь из наказания максимум пользы для военного дела, создав из тюремных учреждений дисциплинарную школу, приучающую нижних чинов, не сумевших согласовать свою волю с требованиями строевой службы, подчиняться строжайшей дисциплине и соблюдать безусловное повиновение» [9, с. 126]. Правові умови відбування зазнають змін. Передача в дисциплінарний батальйон відбувається лише на підставі вироку окружного чи полкового суду за вчинення військового злочину. Таке покарання визначається самостійним видом. Його виконання супроводжується втратою окремих прав і службових переваг: позбавлення військового звання, права на отримання «прибавочного жалування», знаків відзнак. Особи утримуються вже в загальних приміщеннях казарменого типу без роздільного перебування різних засуджених залежно від характеру, ступеня тяжкості вчиненого злочину й особи засудженого. Одяг вони почали носити не арештантський, а формений. З арештованими продовжують проводитися заняття зі стройової підготовки, гімнастики, фехтування, стрільби, Закону Божого та грамоти. За особливо гарну поведінку та знання служби передбачалося зменшення строку відбування покарання: «Предоставитъ главнокомандующимъ и командующимъ войсками военныхъ округовъ право <...> сокращать за примерное

ихъ поведеніе, определенные судомъ сроки заключенія въ дисциплинарныхъ баталіонахъ, но не более, какъ на 1/6 часть, по представленію о томъ начальниковъ отдельныхъ частей..» [10, с. 20, ст. 49]. Одним із прогресивних моментів можна визначити й зарахування терміну ув'язнення до строку несення військової служби. У 1878 році порядок відбування покарання вперше отримав своє нормативне закріплення в Положенні про дисциплінарні батальйони. У 1879 році в Херсоні було створено першу дисциплінарну частина України. На території Росії їх налічувалося вже чотири.

Дії дисциплінарних частин привели до позитивних результатів. Більш гуманне ставлення до засуджених, поєднання каральних і виховних заходів вплинули на кількість засуджених, що відбували покарання в дисциплінарних частинах. У період з 1879 по 1881 роки вона зменшилася на 350%. У 1898 році про дисциплінарні батальйони вже писали так: «Военное ведомство для совершивших тяжкие преступления имеет такие особые учреждения, при от даче в которые преступник становится в лучшие условия не только по сравнению с теми, кто совершил менее важные преступления, но и в некоторых случаях и по сравнению с теми, кто преступлений никаких не совершал» [11, с. 1085].

Таким чином, у ХІХ столітті відбулися значні зміни у військово-пенітенціарній системі. Покарання щодо військовослужбовців переслідувало не лише мету покарати, виправити, а й привчити до військової дисципліни, порядку, виховання. Уперше на законодавчому рівні визначаються спеціальні види покарання, що пов'язані з позбавленням волі, з відповідною регламентацією правового режиму та місць їх відбування (військові тюрми й дисциплінарні батальйони), які можуть застосовуватися до військовослужбовців.

Підводячи підсумок, можна зробити такі висновки. Виникнення покарання «тримання в дисциплінарному батальйоні» вперше було нормативно визначено в 1878 році з прийняттям Положення про дисциплінарні батальйони. Проте його зародження почалося з давніх часів. Ще в «Руській правді» окреслювалися ознаки, які в подальшому визначилися в покаранні. Розвиток позбавлення (обмеження) волі, застосування його до різних категорій осіб із врахуванням їх станової належності, утримання в спеціальних місцях із наступною регламентацією режиму відбування покарання пройшли різні етапи історії аж до остаточного визначення в ХІХ столітті.

Перспективою подальших досліджень є аналіз військово-кримінального законодавства щодо призначення й виконання покарання «тримання в дисциплінарному батальйоні» в радянський період та за часів незалежності України.

Література

1. Российское законодательство X – XX веков : в 9 т. / под общ. ред. и с предисл. О.И. Чистякова. – М. : Юридическая литература, 1984– . – Т. 1 : Законодательство Древней Руси / отв. ред. В.Л. Янин. – 1984. – 430 с.
2. Михайлов М.М. История русского права : в 2 т. / М.М. Михайлов. – СПб. : Тип. Деп. делов, 1871– . – Т. 1. – 1871. – 364 с.
3. Калачов Н.В. Об уголовном праве по Судебнику царя Иоанна Васильевича / Н.В. Калачов // Юридические записки, издаваемые П.Г. Редкиным : в 4. т. – М. : Университет. тип., 1842– . – Т. 2. – 1842. – С. 340.

4. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. / за ред. С.В. Ківалова, П.П. Музиченка, А.І. Панькова. – О. : Юридична література, 2002–2004. – Т. I : Статут Великого князівства Литовського 1529 року. – 2002. – 464 с.
5. Черкаський І.Ю. Поволання над трупом забитого / І.Ю. Черкаський // Праці комісії для виучування західно-руського та українського права. – К. : Вид-во ВУАН, 1925. – Вип. 1. – С. 96–102.
6. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. / за ред. С.В. Ківалова, П.П. Музиченка, А.І. Панькова. – О. : Юридична література, 2002–2004. – Т. III : Статут Великого князівства Литовського 1588 року : у 2 кн. – Кн. 2. – 2004. – 568 с.
7. Права, по которым судится малороссийский народ, высочайшим всепресветлейшия, державнейшия великия государыни императрицы Елисавет Петровны, самодержицы всероссийския, ее императорского священнейшего величества повелением, из трех книг / под ред. издательство А.Ф. Кистяковского. – К. : Университетская типография И.И. Завадзского, 1879. – 845 с.
8. Российское законодательство X – XX вв. : в 9 т. / под общ. ред. О.И. Чистякова. – М. : Юридическая литература, 1986–1988. – Т. 4 : Законодательство периода становления абсолютизма. – 1986. – С. 327–365.
9. Свод военных постановлений : в 24 кн. – СПб. : Государственная типография, 1869–1907. – Кн. 12 : Заведения военно-тюремные. – 1893. – 364 с.
10. Воинский уставъ о наказанияхъ / состав. Д.Ф. Огневъ, ред. А.С. Лыкошинъ. – 6-е изд., исправл. дополн. – Петроград : Типография В.А. Березовского, 1916. – 369 с.
11. Корнев В.А. Дисциплинарные части / В.А. Корнев // Разведчик. – 1898. – № 426. – С. 1085–1086.

А н о т а ц і я

Ніколаєнко Т. Б. Кримінально-правові та кримінально-виконавчі аспекти становлення й розвитку кримінального покарання «тримання в дисциплінарному батальйоні» від витоків до початку ХХ століття. – Стаття.

У статті через призму кримінально-правового та кримінально-виконавчого аспектів досліджено історичний досвід зародження та становлення кримінального покарання «тримання в дисциплінарному батальйоні» в українському законодавстві від Київської Русі до радянського періоду.

Ключові слова: вигнання, ув'язнення, позбавлення (обмеження) волі, арешт, військово-вослужбовці, становий характер покарання, дисциплінарний батальйон.

А н н о т а ц и я

Ніколаєнко Т. Б. Уголовно-правовые и уголовно-исполнительные аспекты становления и развития уголовного наказания «содержание в дисциплинарном батальоне» от истоков до начала ХХ века. – Стаття.

В статье через призму уголовно-правового и уголовно-исполнительного аспектов исследуется исторический опыт зарождения и становления уголовного наказания «содержание в дисциплинарном батальоне» в украинском законодательстве со времен Киевской Руси до советского периода.

Ключевые слова: изгнание, заключение, лишение (ограничение) свободы, арест, военнослужащие, сословный характер наказания, дисциплинарный батальон.

S u m m a r y

Nikolaienko T. B. Criminal and legal and criminal and executive aspects of the formation and development of the “confinement in the penal battalion” criminal punishment since its origination till the beginning of the XX century. – Article.

The article deal with historical experience of the formation and development of the “confinement in the penal battalion” criminal punishment in terms of the criminal and legal and criminal and executive aspects in Ukrainian legislation since the period of Kievan Rus' till Soviet-era.

Key words: banishment, imprisonment, custodial restraint, arrest, military, class nature of punishment, penal battalion.